

ЗА ФУНКЦИИТЕ НА НЯКОИ ПРЕДЛОЗИ В РУМЪНСКИЯ И В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Силвия Михайлеску

Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“

Title: On the Functions of Some Prepositions in Romanian and Bulgarian

Abstract: This article compares the function of some simple and complex prepositions in Romanian and Bulgarian. Whereas expressing circumstantial complements of place and prepositional attributes in Bulgarian utilizes the same prepositions, expressing the same syntactic relations in Romanian utilizes different prepositions: simple prepositions – with circumstantial complements and complex ones – with attributes.

Целта на тази работа е да изтъкне една особеност на румънския език по отношение на функциите на някои прости и сложни предлози, която се откроява най-вече в съпоставителен план, например при сравнения на синтактичните изяви на определени предлози в съвременния румънски език и на техните преводни еквиваленти в българския език.

В румънския книжовен език изразяването на обстоятелствено пояснение за място и на несъгласувано определение, състоящо се от предлог и съществително име (което определя един предмет или едно лице от гледна точка на локализирането им), се осъществява с помощта на различни предлози: *прости* – при обстоятелствените пояснения и *сложни* – при определенията. Например:

Fata se așează la masă. ‘Момичето сядна на масата.’

Fata de la masă e cuminte. ‘Момичето на масата е послушно.’

Cartea e pe birou. ‘Книгата е на бюрото.’

Cartea de pe birou e nouă. ‘Книгата на бюрото е нова.’

Universitatea se află în Sofia. ‘Университетът се намира в София.’

Universitatea din Sofia este renumită. ‘Университетът в София е известен.’

Maria locuiește lângă muzeu. ‘Мария живее до музея.’

Силвия Михайлеску. *За функциите на някои предлози в румънския и в българския език*

Casa de lângă muzeu este a Mariei. 'Къщата до музея е на Мария.'

Copilul se joacă sub masă. 'Детето си играе под масата.'

Copilul de sub masă are 4 ani. 'Детето под масата е на 4 години.'

За да се изразят същите синтактични отношения в българския език се използват едни и същи предлози с пространствено значение:

Момичето сяда **на** масата.

Момичето **на** масата е послушно.

Книгата е **на** бюрото.

Книгата **на** бюрото е нова.

Нашият университет се намира **в** София.

Университетът **в** София е известен.

Мария живее **до** музея.

Къщата **до** музея е на Мария.

Детето си играе **под** масата.

Детето **под** масата е на 4 години.

В сравнение с българския език присъствието на предлог *de* в сложните румънски предлози, които въвеждат несъгласуваното определение, може да изглежда безмислено или необяснимо. Анализът на образуващите елементи при приведените примери показва неотменно присъствие на първичния предлог *de*:

din < *de* + *în* (тук – сливане на двата предлога);

de la < *de* + *la*;

de pe < *de* + *pe*;

de lângă < *de* + *lângă*;

de sub < *de* + *sub*.

Този предлог, подобно на другите в състава на сложните предлози, е от латински произход и участва активно при образуването на нови сложни предлози на румънска почва както в по-горе посочените случаи, така и в следващите: *despre, dinspre, dintre, de după, de peste, de prin, de pe la, de pe lângă, de pe sub*.

В румънския език функцията на сложните предлози, образувани с *de*, е ясна. Ако се вземе предвид една класификация, реализирана по семантично-синтактични критерии, предлозите в румънския език се делят на главни (*în, înaintea, după, pe, deasupra, sub, între, la, lângă*), които изразяват точно определени пространствени и темпорални отношения, и спомагателни (*de, pe, până*), които нюансират значенията, изразени от главните предлози, като привнасят семантичен елемент на 'отделяне', 'приблизителност', 'граница във времето или пространството', 'направление' (вж. [LRC 1985: 271](#)). В изреченията, където определенията са въведени със сложни предлози, компонентите *în, la, pe, lângă, sub* маркират конкретно място в пространството, а предлогът *de* нюансира специалното значение на главния предлог чрез добавяне на едно пространствено обстоятелство. В случая става дума за локализиране в пространството, за индивидуализация от гледна точка на пространството. По този начин пълната семантика на сложните предлози се доуточнява от семантиката на предлога *de*.

Семантиката, въведена от предлог *de*, става по-ясна, ако анализираме и начина, по който се образуват в румънския език подчинените определителни изречения, съответстващи на несъгласуваните определения с предлози. Несъгласуваното определение с предлог с компонент *de* се различава от несъгласуваните определения с други предлози (*cu, către, fără, pentru, în* и т.н.) по отсъствието на *de* в предлога. При трансформацията обаче на несъгласуваното определение в съответното подчинено определително изречение *de* отпада. Срв. следните примери:

– несъгласувано определение с предлог с компонент *de* и съответно подчинено определително изречение:

Силвия Михайлеску. *За функциите на някои предлози в румънския и в българския език*

Cartea de pe birou e nouă. Cartea care se află pe birou e nouă.

‘Книгата на бюрото е нова. Книгата, която се намира на бюрото, е нова.’

Universitatea din Sofia e renumită. Universitatea care se află în Sofia e renumită.

‘Университетът в София е известен. Университетът, който се намира в София, е известен.’

– несъгласувано определение с друг предлог и съответно подчинено определително изречение:

Omleta cu brânză e mai gustoasă. Omleta care e cu brânză e mai gustoasă.

‘Омлетът със сирене е по-вкусен. Омлетът, който е със сирене, е по-вкусен.’

Bluza fără mâneci e practică. Bluza care e fără mâneci e practică.

‘Блузата без ръкави е практична. Блузата, която е без ръкави, е практична.’

Фактът, че въпросително-относителното местоимение *care* не допуска и употребата на *de* в определителни изречения, може да се обясни с функцията, която изпълнява тази дума на румънски, по-често в румънските говори, т. е. на относително местоимение ([GA 1963: 161](#)). Несъвместимостта между *care* и *de* поради семантичното сходство между тях подчертава още веднъж специфичната определителна семантична характеристика на предлога *de* в румънския език.

Тези сложни предлози са съществували в епохата на формирането на румънския език. Доказателство за старинността на предложните образувания е фактът, че те се откриват и в арумънски (*din, di la*), в истрорумънски (*di la, din*), и в мегленорумънски (*din, di la, di pri, di sup*) (вж. текстове от тези диалекти, представени от И. Котяну в [Coteanu 1961: 258–279](#)).

И в българския език има сложни предлози, които се образуват чрез съединяване на два прости пространствени предлога: *иззад, изпод, измежду, донад, докъм, допод*. За разлика от румънския език в българския вторият предлог от състава

на сложния внася допълнителната информация, уточнява значението на първия предлог, което остава главно ([ГСБКЕ 1983: 421, 425](#)).

Спомагателният предлог *de* в съчетание с главните предлози (*pe, sub, în, la, lângă*) маркира не само индивидуализация на едно състояние както в посочените изречения, а и началната точка на едно движение (вж. [Тоша 1983:137–138](#)), което следва да бъде показано.

Сложните предлози в румънския могат също да въвеждат обстоятелствени пояснения за място, а не само несъгласувани определения, изпълнявайки по този начин двойна функция, подобно на простите предлози в българския (вж. приведените по-горе преводни еквиваленти). Това показват следните примери:

Fata pleacă de la facultate. ‘Момичето тръгва от факултета.’

Cartea a căzut de pe birou. ‘Книгата падна от бюрото.’

Vine din Bulgaria. ‘Идва от България.’

Pornește de lângă muzeu. ‘Тръгва от музея.’

Copilul a ieșit de sub masă. ‘Детето излезе изпод масата.’

В тези случаи обстоятелствените пояснения за място изразяват началната точка на движението, а не мястото, пространството, където то се произвежда. Ролята на предлога *de* в сложните предлози е да изрази ‘отделяне, сепарация от първоначална точка’, ‘тръгане’ ([ГА 1963: 332, 341](#)). Вторият предлог в състава се намира в пряк контакт с ядрото на самата синтагма, представяща обстоятелствено пояснение за място, и предава конкретна информация за позицията на предмета в пространството.

Произходът на значението ‘отделяне’, привнасяно от предлога *de*, може да се търси още в латинския език, където аблативът с предлози *a (ab), de, ex* е изразявал първоначална точка на движението, отделяне (ablativus separationis): *moveo ab urbe, decedo de civitate, depelo ex urbe* ([Георгиева 1995: 106](#)). Аблативният падеж се е използвал

Силвия Михайлеску. *За функциите на някои предлози в румънския и в българския език*

заедно с предлог *de* и за изразяване на едно определение (*ablativus originis*): *homo de plebe* ([Manoliu Manea 1971: 192](#)). Тези две значения на аблатива биха могли да се приемат като обяснение на положението в румънския език, където чрез едни и същи сложни предлози с компонент *de* се въвеждат и обстоятелствени пояснения за място, и определения.

Аблативът от латинския е заменен в румънски с предложния акузатив. Румънският акузатив се характеризира с голяма функционална мобилност, породена от голямото разнообразие на граматичното значение на предлозите и предложните изрази, с които може да се маркира този падеж в различни синтактични положения ([Jordan, Robu 1978:389](#)). В румънския език съществителните имена в акузатив, както и техните субститути, могат да бъдат предхождани от всички първични прости предлози или от всички образувани на румънска почва предлози; изключение правят предлозите от типа *asupra, contra*, които въвеждат генитива ([Dimitriu 1979:357](#)). В старобългарския език аблативът е изчезнал, но предлозите *отъ, изъ, съ, оу* са се употребявали със съществително име в родителен падеж и аблативно значение, т. е. изразявали са семантиката 'отделяне, сепарация'. При прехода на българския език от синтетизъм към аналитизъм последните три предлога напълно загубват тази функция (вж. [Спасова-Михайлова 1973: 105](#)).

В съвременния български език предлогът *от* е почти единственият, който изразява отношенията за отделяне ([ГСБКЕ 1983: 433](#)). Чрез него се превеждат почти всички румънски сложни предлози с компонент *de*, но само тогава, когато те са маркерът на обстоятелствени пояснения за място, а не на определения, т.е. когато изразяват същата семантика като в българския език, свързана с 'отделяне, сепарация', 'изходност':

Момичето тръгва от факултета.

Книгата падна от бюрото.

Идва от България.

Тръгва **от** музея.

Девето излезе **изпод** масата.

Последният пример показва, че предлогът *изпод* си е запазил отделителното значение от старобългарски ([Спасова-Михайлова 1973: 105](#)).

Интересен е фактът, че други аблативни значения като ‘партитивност’ или ‘посесивност’ се изразяват във всички балкански езици чрез паралелни предложни конструкции. В румънския и в българския език предлозите, които имат тази функция, са *de* и *от* (вж. [Асенова 2002: 93](#)).

Сравнението, направено в тази работа с оглед на функциите на някои предлози в румънския и българския език, показва проявата на аналитизма в двата езика и развитата предложна полифункционалност, благодарение на която само с помощта на един и същи предлог се изразяват различни синтактични отношения. Различен е само начинът, по който всеки език е установил кои синтактични отношения да имат еднакъв маркер. Ако румънският определя еднакъв предлог за изходната точка на действието и за характеризацията на предмет, състояние в пространството, българският използва само един предлог за посочване на мястото и за пространственото отношение между предметите. Паралелите и разликите, които изпъкват от направения преглед на някои предлози в двата езика, могат да се илюстрират и по този начин:

	Обст. пояснение 1	Определение	Обст. пояснение 2
рум.	<i>la, pe, în, lângă, sub</i>	<i>de la, de pe, din, de lângă, de sub</i>	
бълг.	<i>на, в, до, под</i>		<i>от (изпод)</i>

Силвия Михайлеску. *За функциите на някои предлози в румънския и в българския език*

Освен посоченото сходство се констатира още, че в румънския език за представяне на същите синтактични отношения от български, където простите предлози имат достатъчна семантика да изразят две различни синтактични връзки, се използват сложни предлози, образувани на румънска почва, винаги с предлога *de*.

Цитирана литература

- Асенова, П. 2002. *Балканско езикознание. Основни проблеми на балканския езиков съюз*. В. Търново, Faber, 2002.
- Георгиева, Н. 1995. *Lingua latina*. Пловдив, Хермес, 1995.
- ГСБКЕ 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език*. Т. II. София, Издателство на Българската академия на науките, 1983.
- Спасова-Михайлова, С. 1973. Финална и сепарационна функция на предлозите в български език сравнително с други славянски езици. В: *Славянска филология*. Т. XII. София, Издателство на Българската академия на науките, 1973, 93-109.
- Coteanu, I. 1961. *Elemente de dialectologie a limbii române*. București, 1961.
- Dimitriu, C. 1979. *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*. Iași, 1979.
- GA 1963: *Gramatica limbii române*. Vol. I. București, 1963.
- Iordan, I., Robu, V. 1978. *Limba română contemporană*. București, 1978.
- LRC 1985: *LRC – Limba română contemporană*. București, 1985.
- Manoliu Manea, M. 1971. *Gramatica comparată a limbilor romanice*. București, 1971.
- Toșa, T. 1983. *Elemente de morfologie*. București, 1983.